

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ
ПОЛТАВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ КОНДРАТЮКА
ХАРКІВСЬКА ДЕРЖАВНА АКАДЕМІЯ КУЛЬТУРИ**

**ДОКУМЕНТНО-ІНФОРМАЦІЙНІ
КОМУНІКАЦІЇ В УМОВАХ
ГЛОБАЛІЗАЦІЇ: СТАН, ПРОБЛЕМИ І
ПЕРСПЕКТИВИ**

**МАТЕРІАЛИ
І Всеукраїнської науково-практичної
Інтернет-конференції**

3 грудня 2015 року

Полтава 2016

РОЗДІЛ 7. ПРОЦЕС ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ТА АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПЕРЕКЛАДУ НАУКОВО-ТЕХНІЧНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Дорошенко Світлана – к.філол.н., доц.;

Лисенко Алла – к.пед.н., доц.

м. Полтава

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ НАУКОВО-ТЕХНІЧНИХ ТЕРМІНІВ

Терміни не можуть завжди перекладатися з однієї мови на іншу як звичайні слова. Оптимальним шляхом перекладу термінів вважається такий: «поняття – український термін» [2, с. 186], незалежно від того, з якої мови відбувається переклад. Отже, в основі перекладу повинен лежати аналіз властивостей нового поняття і їх відображення в українській назві. Якщо ж у запозиченому термініві відображена найважливіша ознака поняття, то доцільно перекладати його, як звичайне слово.

Так, у технічній галузі вживається термін *зазор*, який фіксують майже всі сучасні словники. Правильно буде із значенням «відстань між двома поряд розміщеними деталями» вживати термін *проміжок*, який є власне українським та повністю вмотивованим. Цей термін фіксує «Електронний тримовний багатотематичний словник», а «Російсько-український словник наукової термінології: Математика. Фізика. Техніка. Науки про Землю та Космос» (Київ, 1998) уміщує і *зазор*, і *проміжок*. На жаль, всі інші словники під впливом російської мови із таким значенням фіксують тільки термін *зазор*.

У технічних текстах досить часто з російської мови неправильно перекладають терміни *запорная арматура*, *запорный орган*. Правильно було б уживати *перекривний орган*, *перекривна арматура*, оскільки в українській мові дієслово *запирати* має значення: 1. Замикати на замок, засув і т. ін. 2. Замикати в якому-небудь місці, приміщенні [3, III, с. 254]. А в цьому випадку виступає функція органа чи арматури закривати, перегороджувати рух речовини по трубопроводу, тобто *перекривати* [3, VI, с. 206].

Часто змішують поняття *ділянка*, *область*, *галузь*, *зона*, *царина*. Це зумовлено тим, що російською мовою ці чотири терміни перекладаються багатозначним терміном *область*. Проте в українській мові чітко розрізняється, що *галузь* – це певна сфера виробництва, науки тощо [3, II, с. 21] (*галузь дослідження*, *галузь застосування*, *галузь промисловості*); *ділянка* – окрема частина поверхні, площі, простору, яку використовують з якою-небудь метою або відокремлюють за якою-небудь ознакою [3, II, с. 306] (*ділянка тертя*, *ділянка ущільнення*, *базова ділянка*); *зона* – простір, у якому поширюється будь-яке явище, що характеризується певними рисами, особливостями [3, III, с. 684] (*сейсмонебезпечна зона*, *зона*

загазованості, зона досяжності); *область* – а) частина якої-небудь території (країни, держави, материка); б) адміністративно-територіальна одиниця в Україні, Росії та деяких інших країнах; в) у математиці – скінченна частина простору або поверхні [3, V, с. 502] (*область дисперсії, область значень, область визначення функції*). Лексема *царина*, крім основних значень (1. Околиця, край села. 2. Місцевість за селом, де пастух збирає худобу; вигін. 3. Необроблюване, поросле травами поле), має ще переносне – «сфера діяльності, коло знань, уявлень» [3, XI, с. 182] (*царина науки*).

Виникають проблеми і при перекладі з російської мови терміна *объём*, при цьому сплутують українські терміни *об'єм*, *обсяг* і *ємність*. Терміном *об'єм* в українській мові називають величину, що визначається довжиною, шириною і висотою, характеризує яке-небудь тіло із замкненою поверхнею та вимірюється в кубічних одиницях [3, V, с. 496] (*атомний об'єм, об'єм балона, критичний об'єм*). *Обсяг* – це розмір, величина, кількість, значення [3, V, с. 588] (*обсяг перевезень, обсяг випробувань, обсяг поняття*). Перекладаючи з російської терміносполучення *объём памяти*, слід ужити український термін *ємність пам'яті*, що означає: характеристика запам'ятовувального пристрою, носія даних, каналу зв'язку тощо [1, с. 270].

У багатьох сучасних перекладних технічних словниках фіксується термін *площадка*. В українській мові російському термінові *площадка* відповідають терміни *площинка*, *майданчик* і *ділянка*. *Майданчиком* називають: 1) спеціально обладнану ділянку землі чи особливе місце в приміщенні, на підприємстві, відведене для певної мети; 2) рівне місце, поміст між маршами сходів; 3) поміст, спеціально обладнаний для театральних вистав, концертів тощо [3, IV, с. 598]. Таким чином, доречно вживати *завантажувальний майданчик, буровий майданчик, водобалансовий майданчик, монтажний майданчик, будівельний майданчик* тощо. А на позначення невеликої плоскої рівної поверхні без підвищень та заглиблень, обмеженої, виділеної чим-небудь [3, IV, с. 598], в українській науково-технічній мові функціонує термін *площинка* (*похила площинка, площинка на уступі скелі, площинка ковзання, площинка зсування*). *Ділянка* – це окрема частина земельної площі, що використовується з певною метою, виокремлена за якоюсь ознакою [3, II, с. 306] (*вимірювальна ділянка*).

У технічних текстах іноді змішують та взаємозамінюються терміни *ємність* і *місткість*. Проте це терміни з різним значенням. Так, *ємність* – 1. У фізиці – величина, що характеризує нагромадження заряду. 2. В обчислювальній техніці та системах зв'язку – характеристика запам'ятовувального пристрою, носія даних, каналу зв'язку тощо. 3. У хімії – характеристика здатності речовини, елемента, системи вміщувати ту чи іншу кількість чого-небудь [3, II, с. 498] (*ємність акумулятора,*

теплоємність речовини, електрична ємність провідника). А термін *місткість* має значення: 1. Техніко-економічний показник, що характеризує ефективність споживання ресурсів. 2. Характеристика посудини, об'єкта вмещувати ту чи іншу кількість речовини, виробів тощо. 3. Математичне поняття. 4. Резервуар, посудина тощо [3, IV, с. 751] (*місткість ковша, місткість відвалу, місткість водосховища, матеріаломісткість*).

Отже, у той час, коли спостерігається засилля іншомовних термінів, немає ніякої потреби продовжувати вживати багаточисленні кальки російських слів, бо в них губиться національна своєрідність української термінології.

Джерела та література

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. – К.; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2002. – 144 с.
2. Моргунюк В. Про засоби означення понять, пов'язаних з поняттям дії / В. Моргунюк // Проблеми української науково-технічної термінології: Тези доп. – Львів : Вид-во Львів. ун-ту, 1993. – С. 186–191.
3. Словник української мови [в 11 томах] : [редкол. І.К. Білодід та ін.]. – К. : Наук. думка, 1970–1980.

**Васильєва Наталія
м. Полтава**

ЛЕКСИЧНІ ТА ГРАМАТИЧНІ ПРОБЛЕМИ ПЕРЕКЛАДУ НАУКОВО-ТЕХНІЧНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Професія усного та письмового перекладача належить до найбільш давніх і водночас маловідомих напрямків діяльності. Потреба у перекладі інформації з однієї мови на іншу виникла ще 50-100 тисяч років тому [3] та залишається актуальною й на сьогоднішній день.

Перекладачі у своїй роботі часто мають труднощі ідентифікації граматичних явищ та деякі проблеми перекладу. Окреслені питання недостатньо висвітлені у відповідній літературі, що утруднює роботу фахівців. Вивчення основних проблем перекладу науково-технічної літератури та подальше ефективне використання отриманої інформації дасть змогу прискорити темпи науково-технічного прогресу [3], а також налагодити взаєморозуміння між науково-педагогічним складом різних країн світу.

Переклад науково-технічної літератури суттєво відрізняється від перекладу газетних статей, художньої літератури, документів тощо. Окреслимо різні варіанти лексичних труднощів, які можуть виникати під час перекладу науково-технічного тексту:

1. Наявність певної групи інтернаціональних слів, які в кожній мові відрізняються семантикою та стилістичним забарвленням (так звані